ÇINARALTI

Sayı : 49

Kuruş 15

MİLLİYET DERGİLERİ

AFTALIK FİKİR VE SANAT MECMUASI

BU SAYIDAKİLER:

30 Ağustos Bayramı	Orhan Seyfi Orhon
26 ve 30 ağustos	H. E. Erkilet
Yatalak cemiyetlerin gençliği	Peyami Safa
Ondan uzakta (şiir)	Cemal Oğuz Öcal
Diyarbakır ve Dicle	Rıza Yalgın
Delhi'den Üsküdara	Barkın
Kızılalmaya (şiir)	Selâhattin Ertürk
Osmanlı imparatorluğunda iaşe teşkilâtı	Enver Behnan Şapolyo
Irkımın süngüsü (şiir)	Hikmet Şinasi Önol
30 Ağustos	Yusuf Ziya Ortaç
30 Ağustos (şiir)	Lûtfi Güney
[illegible]aban	Vecdi Bürün
[illegible] (milli roman)	Yusuf Ziya Ortaç

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

ÇINARALTI

ikinci cildi tamam oluyor !

Çınaraltı Mecmuasının ikinci cildi, üç sayı sonra tamam oluyor. İkinci cildimizde güzel, sağlam bir kapak içinde satışa çıkarılmak üzeredir.

İkinci cildin bedeli, taahhütlü posta ücretile beraber (425) krş.

Pek az miktarda bulunan ikinci cilt için siparişlerinizi şimdiden yapmanız rica olunur

Davul Zurna!

Yazan: Yusuf Ziya Ortaç

Yusuf Ziya Ortaç, yirmi yıldır yazdığı fıkraların en güzellerini seçerek «Davul Zurna» ismi altında toplamıştır. Nefis bir kâğıda, itina ile basılmakta olan bu kitapta, milli ruhun en güzel Türkçe ile canlandırılmış örneklerini bulacaksınız.

Yarın!

Türk mlletinin, zaten sevinçle gülecek yüzünü, yarın, 30 Ağustos Zafer Piyangosu da ayrıca güldüre. cektir.

ADEMİ İKTİDAR VE BELGEVŞEKLİĞİNE KARŞI

FORTOBİN

S. ve İ. MUAVENET VEKÂLETİNİN RUHSATINI HAİZDİR

HER ECZANEDE BULUNUR POSTA KUTUSU 228

REÇETE İLE SATILIR

GRİPİN

Nevralji, kırıklık ve bütün ağrılarınızı derhal keser. İcabında üç kaşe alınabilir.

Taklitlerinden sakınınız

204

Basıldığı Yer : Cumhuriyet Matbaası - İstanbul

Sahibi ve Neşriyat Müdürü: ORHAN SEYFİ ORHON

Haftanın Fikirleri

DARVİNCİ Mİ? LAMARKCI MI?

Dördüncü Dil Kurultayında profesör Kemal Cenap dikkate değer bir söylev verdi. Ötedenberi dil işlerile uğraşan profesör sözüne şöyle başladı :

«Sözüme biyolojinin bir kanunu ile başlamak isterim. Dünyada yaşıyan çeşit tipte bütün mahlûklar, muhitlerine uya uya gelişmişlerdir. Lamark ve Darvin bu olayı, neticede birleşmek üzere ayrı iki görüş ile ifade ettiler.»

Profesör Kemal Cenap, tekâmülün Darvin'e göre kesiksiz ve tedrici, Lamark'a göre kesikli ve sıçrayıcı olduğunu anlattıktan sonra, dil inkılâbında bizim Darvinci mi, Lamarkçı mı olmamız icabettiğini soruyor ve buna şu cevabı veriyor :

«Ben dil inkılâbının ileri ve durmaz hamlelerle, atılganlıkla başarılmasına inanan çoğunluğun bir ferdiyim. İman seviyesine çıkan bu inanım öğretim hayatımda edindiğim kanaate dayanıyor. Tıpta Türkçe burun kanaması denen şeye ruaf; nebatta gülün bulunduğu topluluğa verdiye; kana, dem; açlığa, çuğ; ağrıya veca ve elem; baş ağrısına, sudda; yarım baş ağrısına şakika; körlüğe ziyaı basar dedik, basiretimizi kaybettik. Artık, yeter...

Konuşurken yarım baş ağrısı deriz, kitap yazar ve ders verirken şakikaya başvururuz. Şahsiyetin ikileşmesinden başka bir şey olmıyan bu sapınç, aynı zamanda bir sapıtma belitisi idi. (Gülüşmeler). Bunun içindir ki; dil inkılâbında hamlecilik, atılganlık taraftarıyız.»

TOP YEKÛN HARP

Almanyaya çağrılan Türk gazetecilerile Almanyayı ve harp meydanlarını gezen Akşam başmuharriri Necmettin Sadak, «Top yekûn harp» adı verilen, milletlerin bütün varlıklarile birbirile çarpışmalarını, müşahedelerine dayanarak, açık, akıcı, canlı üslûbile şöyle anlatıyor :

«Topyekûn = Total» denilen harbin ne biçim bir savaş olduğunu, bu seferki seyahatimizde, Almanyada gördüm. Almanyada, diyorum, çünkü dünya harbinin üçüncü yılında ve bu en çetin devresinde gezip görebildiğim tek memleket orasıdır.

Topyekûn harbin göze çarpan başlıca üç vasfı var: Seferberlik yoktur, cephe yoktur, ferdin ihtiyaçları sıfıra iner ve bütün memleket mekanizması yalnız harp uğruna işler.

Seferberlik yoktur, çünkü harp için vatan ve Devlet hizmetine alınan insanlar — eskiden olduğu gibi— yalnız bazı şartlara göre silâh altına çağrılan askerden ibaret değildir. Topyekûn harbde, genç ihtiyar, kadın erkek her vatandaşa bir vazife yüklenir. Almanyada, harp için çalışmayan, ve tam mânasile çarpışmayan tek fert yoktur. Cephedeki asker dışında, cephe gerisinde herkesin askerlik kadar sıkı işleri vardır. Eli silâh tutan bütün erkekler ateş hattında olduğu için posta, telgraf memurluğundan tramvay vatmanlığına kadar şehir hizmetlerinde kadınlar çalışıyor. İhtiyar kadınlar evde askere dikiş dikip örgü örerken genç kızların hemen hepsi Almanyayı dolduran hastanelerde hastabakıcılığı ediyorlar. Almanya Büyük Elçisi von Papenin kızına, Kırımda Akmesçit'te hasta bakıcı olarak rasladığımızı söylemek Alman kadınlığının vatan hizmetini nasıl benimsediğini anlatmaya yeter güzel bir örnektir.

Askerlik yaşına gelmemiş gençler ayrı bir teşkilâta bağlıdır. İşçi çocuğundan Nazır oğluna kadar bütün gençleri bir araya toplayan bu teşkilât cepheye yakın yerlere kadar girmiştir. Sivastopol yollarında, kızgın güneş altında taş kıran, ve uzaktan esir sandığım bir kafilenin Alman gençliği teşkilâtından yüzlerce gürbüz, çıplak çocuk olduğunu anladığım zaman takdirle dolu hayret duyguları içinde kaldım.»

YEDEK SUBAY OKULUNA ALAY SANCAĞI VERİLDİ

Geçen cumartesi günü Ankarada Yedek Subay Okuluna merasimle alay sancağı verildi. Korgeneral Hüsnü Kılkış sancağı alay komutanına tevdi etti. Mektep komutanı kurmay albay Ali Rıza Gürcan pek heyecanlı bir nutuk söyledi, alay parlak geçit resmi yaptı.

Sayın korgeneral Hüsnü Kılkış'ın sözleri, milli duyguları coşturacak bir kuvvettedir. Her zaman hatırlanmıya değer. Bu kısa nutku aşağıya alıyoruz :

«— Yeni kurulmuş olan Yedek Subay Okulu alayı ve onun yiğit komutanı, Türk sancağını Türkiye Cümhur Reisi İnönü namına bu alaya ve bu alayın kıtanı olan size teslim ediyorum.

Bu şerefli sancağı size verirken hur Reisinin selâm ve sevgilerini de mekle bahtiyarım.

Bu sancak alayınıza Türk m emanetidir.

Bu sancak Türk yiğitlerinin da nan örneğidir. Onun rengi ve ayyıldızı sova meydan muharebesinin hâtırası hâtıra akan kanların, göklerde bile nan bir damgasıdır. O size her Türk lerini hatırlatacak ir O sizin başımız dalgalandıkça kahraman atalarımızın ları sizin ruhlarınızın içine sinecektir. sancağının şerefini korumak milli bir tur. Askeri bir ödevdir. Sizin kahramanıza güvenerek bu sancağı size emanet yorum. Alayımız kutlu olsun! Sancmutlu olsun!»

O, beyaz bir kuştu

Yazan: Orhan Seyfi ORHON

Türk dilinin ve hece vezninin en güzel örneklerini bu şiir kitabında bulacaksınız.

İkinci baskısı yapılıyor.

Satış yeri :Semih Lûtfi Kütüphanesi

Binnaz

Yazan: Yusuf Ziya ORTAÇ

Öz Türkçenin ve hece vezninin ilk manzum piyesidir.

Lâle devrinde bir aşk faciasını can landıran bu eserin ikinci baskısı yapılmıştır.

Satış yeri: Semik Lûtfi Kütüphanesi

FİKRETİN ÖLÜM YILDÖNÜMÜ!

Tevfik Fikret'in 26 ncı yıldönümü Ağustos günü idi. Habersiz geçti. Bir manlar memleket gençliği şairin a daydı. Fikreti her şeyden üstün tutu Onu, hâlâ sanat ve ahlâk bakımından yüksek görenler az değildir. Şairin evi yan) belediyece bir müze haline kor Matbuatta Fikret kavgaları oldu. Mel lerin edebiyat kitapları en mühim Tevfik Fikrete ayırıyor. Tevfik Fikret türlü düşünebilir. Tevfik Fikretin bugünkü dilimize uymıyabilir. Fakat hakkak ki o, büyük bir Türk şairidir. böyle unutmalı mıydık?

Bize Tevfik Fikreti hatırlatan İğne arkadaşımızın Ulus'taki şu güzel rasını okuyunuz :

19 ağustos, şair Tevfik Fikret'in münün yıldönümü idi. 1942 19 ağustos Fikret öleli 26 yıl olmuştu.

Bu tarihi, gazeteler içinde pek ha yan olmadı. Topu topu, bir yazarın o da gün sonra bir fıkracık yazdığını gördü

Fikret, bir şiirinde

Sen de gittin, senin de ardından
Ağladım, ağladım fakat insan
Ağlamaktan da korkuyor, miskin!

demişti.

Bu hatırlamayış karşısında — eğer bozulmasaydı — üçüncü mısraın birinci limesini değiştirir «hatırlamaktan da kuyor, miskin!» derdik. T.

Bunu, okuduktan sonra tek tes şudur: İçimizde hiç olmazsa Tevfik büsbütün unutmıyan bir arkadaşımız mış!

190

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 49 — Cumartesi 29 Ağustos 1942

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınar Yayınevi, No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krs. — Cilt : 2

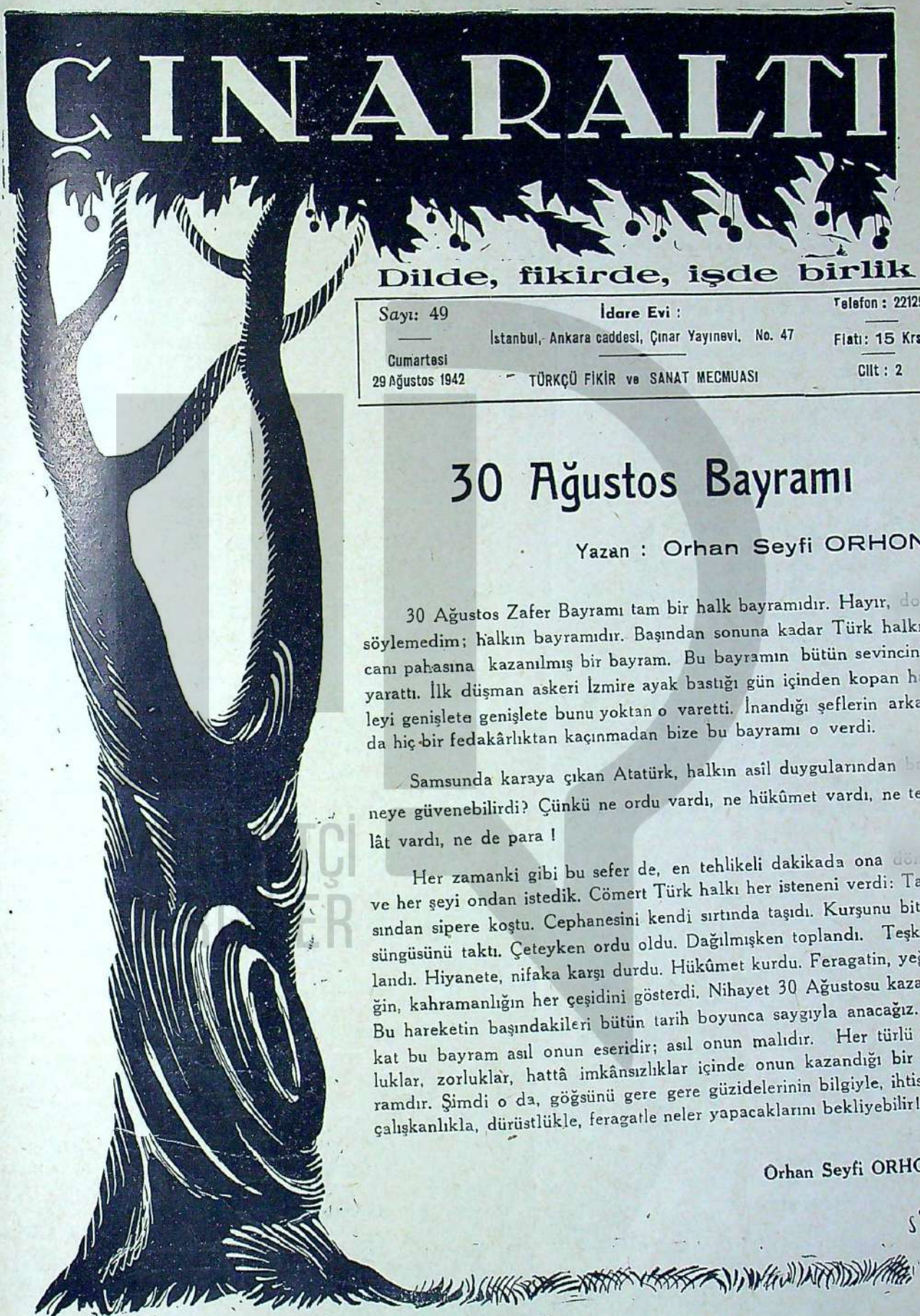

30 Ağustos Bayramı

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

30 Ağustos Zafer Bayramı tam bir halk bayramıdır. Hayır, doğru söylemedim; halkın bayramıdır. Başından sonuna kadar Türk halkının canı pahasına kazanılmış bir bayram. Bu bayramın bütün sevincini o yarattı. İlk düşman askeri İzmire ayak bastığı gün içinden kopan hamleyi genişlete genişlete bunu yoktan o varetti. İnandığı şeflerin arkasında hiç bir fedakârlıktan kaçınmadan bize bu bayramı o verdi.

Samsunda karaya çıkan Atatürk, halkın asîl duygularından başka neye güvenebilirdi? Çünkü ne ordu vardı, ne hükûmet vardı, ne teşkilât vardı, ne de para !

Her zamanki gibi bu sefer de, en tehlikeli dakikada ona dönüldü ve her şeyi ondan istedik. Cömert Türk halkı her isteneni verdi: Tarlasından sipere koştu. Cephanesini kendi sırtında taşıdı. Kurşunu bitince süngüsünü taktı. Çeteyken ordu oldu. Dağılmışken toplandı. Teşkilâtlandı. Hiyanete, nifaka karşı durdu. Hükûmet kurdu. Feragatin, yeğin, kahramanlığın her çeşidini gösterdi. Nihayet 30 Ağustosu kazandı. Bu hareketin başındakileri bütün tarih boyunca saygıyla anacağız. Fakat bu bayram asıl onun eseridir; asıl onun malıdır. Her türlü yokluklar, zorluklar, hattâ imkânsızlıklar içinde onun kazandığı bir bayramdır. Şimdi o da, göğsünü gere gere güzidelerinin bilgiyle, ihtisasla, çalışkanlıkla, dürüstlükle, feragatle neler yapacaklarını bekliyebilir!

Orhan Seyfi ORHON

YENİ ABONE ŞARTLARI (37 den itibaren)
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

Sayı=49 / 29 Ağus. 1942

26 ve 30 Ağustos...

Yazan:
Emekli General
H. E. ERKİLET

Bazı günler vardır ki, acı veya tatlı anı (hatıra) ları, bir milletin tarihinde her vakit yaşar. Bu gibi tarihi günler, ister milletin uğradığı ağır bir felâketi veyahut kazandığı büyük bir şan ve saadeti hatırlatsın, milletçe kıymetlendirilerek ibret teşkil ettikleri takdirde faydalı ve önemli olurlar.

Binlerce yıllık bir ömür ve tarihi olan ve Avrupa ve Asyada hâlâ dipdiri yaşıyan ulu Türk milletinin elbet acı ve tatlı, kederli ve mutlu birçok ölmez ve unutulmaz gün ve yılları vardır. Meselâ Ortaçağ Türk tarihinde 451 uğursuz bir yıldır. Çünkü büyük Türk hakanı Atilâ'nın kumanda ettiği Hün ordusu bu tarihte, Mogolların memleketi Fransanın tâ Loire nehri kıyısında zaptettiği Orleans [1] kalesinde baskına uğramış ve ondan sonra Troyes [2] Chalon (Şalon) [3] meydan savaşlarını kaybederek artık geldiği yere doğru dönmeğe başlamıştı.

Atilâ, batı Roma İmparatorluğunun usta generali Aetius'a mağlûp olduğu, Şalon [2] meydan savaşında Romalılarla Alen'lere ve Vizigot'lara karşı kendi Hun - Türk ordusundan başka İskandinav İslav ve Cermen ırklarından birçok askerlere kumanda ediyordu. O tarihte Orta Asyanın Altay semtlerinden Sen şehrine ve Baltıktan Azak denizine kadar yaşayan bütün kavim ve milletler kıral ve ordularile birlikte, onun emrinde birleşmişlerdi. Atila ecdadı gibi, milletini büyültüp muzaffer kılmıştı. Fakat Türk gücünü ölçüsüz sarfederek çok ileri gitmişti. Onun kurduğu muazzam Hün İmparatorluğunun, kendisinin dört yıl sonra ölmesile, yıkılıp dağılmasının başlıca sebebi işte bu olmuştur.

Türk - Hün tarihinin felâketli bir dönüş ve alçalış başlangıcı olan 451 yılından sonra Türklük, her ne kadar muhtelif devirlerde çok kuvvetli ve canlı hamlelerle batıya doğru yeniden ilerilemişse de, 450 de çıkmış olduğu tarihi kudret ve saadet tepesine bir daha varamamış ve bu sebeple onun geri dönüş ve düşüşü hiç bir zaman 451 de olduğu kadar yıkınlı ve hüzünlü olmamıştır.

Her milletin, hususile büyük milletlerin, tarihlerinde büyük ilerileme ve gerilemeler olmak tabiidir. Onun için, Türk milletinin tarihinde de doğuya, batıya, şimal ve cenuba doğru büyük ölçüde ilerileme ve gerilemeler olmuştur. Bu itibarla milletlerin yaşayışı, fertlerinkine benzer. İster milletin ve ister ferdin olsun, her ömür türlü üzüntü, saadet, ıstırap ve sevinç duyguları arasında bir ileri ve geri hareketten ibarettir. Yalnız bir farkla ki, her fert, tabii ömrünü doldurunca mutlaka ölür. Millet ise daima kalır. O, ne kadar büyük fırtına ve boralarla karşılaşsa, ne kadar ağır darbe ve ihanetlere uğrasa iyi kötü, yaşamakta devam eder. Elverir ki onun benlik duygusile, şuur ve enerjisi yaşasın! Milletleri bozup perişan edebilen iki âfet vardır: Biri tereddi (yazlaşmak) ve diğeri esaret (kölemenlik). Onun için bunlardan sakınmak ve korunmak icabeder.

Türk milleti göz kamaştıracak kadar parıltılı ve mesut eski ve yeni tarihi devirler yaşayıp geçirdikten sonra, bir kaç yüz senedenberi, gerilemiş ve türlü iztırap ve mihnetlere düşmüştür. Bugün on milyonlarla Türkün Rumelide, batı Trakyada, Tuna boylarında, Kırım yarım adasında, İdil ve Aral illerinde, Kafkasyada, İranda, Efganistanda, Irakta ve hattâ Türkün anayurt ve Türkistanda, yabancıların hüküm ve idaresi altında esir bulunduğu acı bir olaydır. Fakat şuna sevinip öğünelim ki, Türk milleti, bunca felâketlere rağmen, dejenere olmamış ve millî şuurunu kaybetmemiştir. İşte Türk milletinin kendisini büyük ve parlak bir geleceğe hakkile namzet gördüğü bir sırada onun en kuvvetli tesellisi budur.

Bunun böyle olduğunu anlamak için 20 : 25 yıl evvelki pek yakın tarihimize dönmek kifayet eder. Avrupa ve Asya kıtalarının birleştiği alanların doğu ve batılarında birçok zengin ve güzel kişverler kaplıyan ulu Türk milleti, o zaman birinci Büyük Harbin sebep olduğu esaslı yıkım ve devrimler üzerine tam bir Erginlik (rüşd) göstererek büyük bir inkılâp geçiriyor ve muhtelif Türk yurtları, semt semt çetin ve kanlı kurtuluş ve istiklâl savaşlarına girişmiş bulunuyorlardı. Bu meyanda, geçen Büyük Harbin sonunda müttefiklerile birlikte kuvvetleri tükenerek mağlûp olan Osmanlı İmparatorluğu yıkılmış olduğu için galipler, o zamana kadar son olarak özgen (kür) ve ergin (müstakil) kalabilmiş olan Anadolu Türk eline merhametsiz ve insafsız hâkimiyet pençelerini uzatmış ve bu sebeple burada da müthiş bir kurtuluş ve istiklâl savaşı başlamıştı.

Büyük Harbin dört kanlı yılına daha dört savaş senesi katmış olan Anadolu İstiklâl Savaşımız pek yakın bir tarihe ait olduğu için hikâye ve destanları hatırlardadır. Onun için bu Türk İstiklâl Savaşının nasıl başlayıp, nasıl sürdüğünü ve ne yolda bittiğini anlatacak değilim. Yalnız şunu söyliyeyim ki, eğer 26 ve 30 Ağustos 1922 olmasa idi bugün dünya yüzünde müstakil bir Türk yurdu kalmıyacaktı. Çünkü biliyoruz ki diğer Türk yurtlarının gücü, bir iki asırlık bir esaret devresi dolayısile, müstevliyi tamamile devirip atmağa yetmediği için, onlar nihayet altolarak yeniden boyunduruğa girmişlerdi.

Takriben dört yıl süren Anadolu kurtuluş savaşının üç büyük devletle onların icra vasıtası Yunan ordusuna karşı başarıldığı inanılır bir şey değildir. Fakat bu mucize bir masal değil, bir olay olmuştur. Filvaki Türkiye 1914-18 Büyük Harbi neticesinde bir çok toprak ve nüfusla beraber maddî olarak bütün kuvvetlerini ve hemen her şeyini kaybetmişti. Bu suretle onun ne bir ordusu ve ne de kâfi silâhları kalmamıştı. Fakat millî vicdan ve millî benlik duyguları sapasağlam duruyor ve Türk enerjisi onun yüksek vasıflı kanında akıp duruyordu. Bu sebeple, içinden ve üzerinden birçok başbuğlarla yeni ordular çıkardı ve savaştı.

Anadolu İstiklâl Savaşının ileri geri, acı ve tatlı birçok safhaları vardır. Fakat en güç anlarda bile Türklerin başbuğlarına güvenleri ve son zafere inanları bir an eksilmemiştir. İşte bu çetin mücadelelerin imtiyaz ve kuvveti bunda idi. Onun için zafer bize mukadder olmuştu.

Birinci İnönü, son zaferin ilk belirtisi idi. Filvaki son zafer ikinci İnönünde müjdelenmiş ve Sakaryada garanti edilmişti. Ondan sonra düşmanı denize dökmek için taarruza hazırlanmak lâzımdı.. Sakaryadan sonra işte bu yapıldı ve 26 ağustosta düşmana taarruz edildi. Öyle bir taarruz ki Türk ordusu düşmanın en kuvvetli ve müstahkem Afyon cephesini yararken sağ kolile böğrüne saldırıyor ve sol kolile de onun hayat damarlarını kesiyordu.

27, 28 ve 29 da düşman orduları hem mağlûp edilmiş ve hem de ricat yolları kesilmiş 30 da da Adatepe meydan savaşında sarılıp imha edilmişti. Ondan sonrası malûm: Düşman ordularının artakalan kuvvetleri, ya Mudanyada sarılmış veyahut İzmir ve Bandırmada denize atılmıştı. Onun için 26 ve 30 ağustos son Türk zaferini çerçeveleyen iki tarihtir ki bunu yalnız bizim değil bütün Türklüğün unutmaması ve daima anması lâzımdır. Çünkü bu zafer yalnız Anadolunun değil bütün Türklüğündür. Bu sebeple Anadolu İstiklâl Savaş ve zaferinin başbuğları yalnız Türkiyenin değil ayni zamanda bütün Türklüğün malı ve mukaddes kahramanlarıdır.

H. E. ERKİLET

---

[1] Parisin 120 km. cenup batısında.

[2] Parisin 150 km. cenup doğusunda ve Sen nehri üzerinde.

[3] Prisin 145 km. doğusunda ve Parisin cenup doğusunda Sen nehrine karışan Marne ırmağı kıyısında.

192

Yatalak Cemiyetlerin GENÇLİĞİ

Yazan : Peyami SAFA

İdealsiz cemiyetlerde, ihtiyar ve yatalak, uyuşuk ve mıymıntı cemiyetlerde gençlik, dâvasız ve teşkilâtsız bir parazit sürüsüdür. Bütün ateş çağı, dinamizm ve kahramanlık çağı evle okul, kahveyle okul arasında geçen bu şaşkın ve âvâre yığının başı omuzlarının arasına kaçmış, bakışları ürkek ve solgun, sesi kısıktır. Talimatnamelerin demir korsası, geçim zoru ve imtihan kâbusu içinde beyni karmakarışık bilgilerin ve ihtiyaçların antreposu haline gelmiştir. Bu yığın memleket dâvalarını alçak sesle konuşur ve hiç birinde faal rol almaz. Ona bir tek hedef gösterilmiştir: Diploma. Bunu ele geçirinciye kadar o, ezelî ana kuzusu, istiklâlinden mahrum, sosyal bir rol sahibi olmaktan mahrum bir tufeylîdir ve... adam değildir. Umumî hayatın dışına atılmış, önünde köpüren büyük cemiyet denizinin kıyısında, passif ve seyirci, her birinde kendisinin büyük fonksiyonları olduğunu sezdiği sosyal dalgalanışlara fersiz gözlerile uzaktan baka kalmıştır.

Bu gençlik eline son diplomayı geçirdiği gün iş işten geçer: Sekiz on yıllık otomat hayatı onda bütün hamle ve teşebbüs kabiliyetlerini kıran bir memur iradesi, intibak ve itaat ruhu teşekkül ettirmiştir. Hayat onun gözünde, yüksekliği insanın göğsü hizasını aşmıyan sıra sıra taş kemerlerin altında yeknesak, düz ve loş bir dehlizdir ve orada, bir kapı kulu, bir emir kulu sabrile, iki kat eğilerek yürümekten başka bir şey yapılmaz.

İdeal taşıyıcısı büyük inkılâp cemiyetlerinde, fakat samimi inkılâp cemiyetlerinde gençlik, dâvalı ve teşkilâtlı, dinamik çağının şuuruna ve memleket işlerinde —faal ne demek!— en faal role sahiptir: Millî dâvasının düşmanı olan bütün unsurlarla, bütün fakirlerle döğüşür. İnkılâbın dinamosu odur. Millî iradeyi ayakta tutan bütün enerjilerin kaynağı olduğunu, her memleket dâvasında yükselen sıcak ve büyük sesile daima hissettirir; varlığını her gün belli eder. Böyle cemiyetlerde gençlik, çocuklukla olgunluk çağı arasında bir köprü, fiziyolojik bir istihale devresinden ibaret değildir. Sosyal bir âmildir ve kendine hâs büyük bir rolü vardır ki o da cemiyetin heyecan mihrakı olmak, ideal coşkunluğunu yaşatmak ve her an taptaze bulundurmaktır.

Faydacı ve pinti cemiyetlerde gaye ferdin kazancından başka bir şey olmadığı için hayat iki bölüme ayrılır: Hazırlanma devresi, kazanma devresi. Kültürün ve terbiyenin beşikten mezara kadar süren bir zekâ ve itiyat sistemi olduğunu unuttukları için, bu cemiyetler, gençliği bir hazırlanma devresi telâkki ederler. Bu devre bittikten, son diploma ele geçtikten ve hayatı kazanma devrine girildikten sonra, bir kaç meslek ve ihtisas kitabı müstesna, umumî kültürün kapıları kapanır. Artık mektep bitmiş, meslek başlamıştır: gitsin okuma, gelsin kazanma. Sanki gençlik millî bünyenin ve sosyal uzviyetin faal bir parçası değildir; bu uzviyetin diğer parçaları işlerken o, bütünün faaliyetine lâkayt, başını mektep kitabının üstüne sarkıtarak yıllarca asosyal, cemiyet dişi bir mahlûk halinde kalabilir; sanki insan cemiyet hayatına ilk gençliği bittikten sonra doğar ve o zamana kadar anavatanın şişkin karnında onun kanını emmeğe memur, henüz dünyaya gelmemiş, teşekkül halinde, şuursuz ve iradesiz bir mahlûktur.

Bu ihtiyar telâkkiye göre sosyal mânasile bir gençlik yok, fiziyolojik mânasile bir gençlik vardır. Bu gençlik mektep dışında hep spora teşvik edilir. Mektebin dışında ona vadedilen tek şeref ve mükâfat, Ruhun değil, topuğun, pazının gençliği kutlanır. Altın ra, çelenklere ve defne dallarına ya adale lâyıktır. Stadyumları bu gençliği ideal vecdile mitinglerde ve meydanlarda siniz. İhtiyar cemiyetlerde zaten bu kir öfkesi, heyecan toplanma tur. Millî bayram günlerinde, biriktiği kalabalıkların önünde, her ne aynı tekerlemeleri geveleyen, hatipler dinlenir. Bunların ne sesleri, zekâ ve muhayyileleri, ne irade yalnız yaşları gençtir. Gözlerinin de, tâyin edileceklerini umdu memuriyetin küçük yağlı kuyruğu lanır. Bu hayal bir kere hakikat tan sonra, kürsüde o hatibi siniz. Yerinde yeni bir kapı kulu zedi vardır.

Böyle cemiyetlerin hayatı tehlikedir ve bunları kurtarmak için genğği kurtarmakla işe başlanır. Bunun büyük inkılâplar, büyük ve sam samimi, samimi inkılâplar gençliğe yanır, onu teşkilâtlandırır ve millî azzuvun düşmanı olan unsurlara fikirlere karşı, elinde bir ideal mesile, şahlandırırlar.

Şu mutlak hakikati hepimiz mel çivisile beyinlerimize çak Gençliği ayakta olmıyan cemiyet, taktadır!

Peyami

Ondan uzakta

— Coşkun Türkçü Şair Yusuf Ziya ARTAÇ'A —

Ne hülyalı bakışlar, ne alevli dudaklar
Ne çılgın ihtiraslar, ne şehvetli kucaklar;
Ne de altın yaldızlı mermer saray isterim,
Bir sönmiyen güneşle, bir dolun ay isterim!..

Parlatsın bu güneş - ay kararan yıldızımı,
Dindirsin bağrımdaki üç yüz yıllık sızımı.
Hayatın ne mânası vardır ondan uzakta?
Çırpın, ey ruhum çırpın, sen bu kahpe tuzakta!..

Coşmadıkça kopuzum aşkile beş bin yılın,
Ey öksüz duygularım uzaklara yayılın!
Ben kadını, serveti, şöhreti ne yapayım?
Bir mabut gösterin ki her an ona tapayım!..

İskenderun - 1/4/1942

Cemal Oğuz ÖCAL

DİYARBAKIR VE DİCLE

Yazan :
Rıza YALGIN

1937 senesinde bir İngiliz arke-ɔlogu ile ilk defa görmeğe muvaffak ɔldüğüm Diyarbakır benim ruhumda lehşetli bir gurur bırakmıştı.

Yurdumuzun en eski bir şehri ɔlan bu hârika diyarında belki Sümer-ere bile mâbetlik yapan Ulucami; deta bir kitabeler müzesi gibidir.

Bu şehri; benim diyen her mü-ahit görmüş ve bu şehir için kan dök-nüş oduğu eski ve yeni birçok eser-erle sabittir.

Kasabayı çeviren muazzam sur e burçların bazalt taşından yapılmış lması bu yurda ayrı bir güzellik ve aşka bir azamet bağışlamaktadır.

Eski adı «Amid» olan Diyarba-ırın kale ve sürları, Abbas oğulları, Mervan oğulları, Selçuk oğulları, İnal ğulları, Artık oğulları, Eyüp oğulları e Osman oğulları tarafından sık sık mir görmüş olduğu için günümüze adar sağlam olarak kalabilmiştir. mdi âdea birbirine kaynamış tek aya parçası gibi ayakta duran bu sur r yavaş, yavaş asrın verdiği ruhî abiyet yüzünden gün geçtikçe bir uz-ınu kaybetmektedir.

Bu tarih ve kitabeler meşheri an yurt, İslâm tarihile başlamış ve güzel yazılarını kadirbilir Türkler yesinde günümüze kadar yaşatmış-.

Kasabada rastlanan yazılar hic-retin altıncı asrına kadar küfi ve 578 tarihinden itibaren neshi olduğu meydandadır. En eski kitabeler Abbasiler devrindeki yedi yazıdır.

Yavuzun elile Türk idaresi altına giren Kara Amid (bir adı da böyledir [*]) en bahtlı günlerini işte bu tarihten itibaren idrâk etmiştir.

Turistleri hayran eden bu sur şehrinin kale kapıları beş tanedir. Bu kapıların dördü daima açıktır. Birinin yalnız harp zamanlarında açılması eski âdet ve ananeler arasında yaşar. Meşhur ve açık olan kapılara: Dicle kapısı, Mardin kapısı, Dağkapısı ve garp kapıdaki kapıya ise Halep ve Rumkapısı adı verilmektedir.

Benim Diyarbakır hakkında yazmak istediğim yazı aldığım fotograf mevcudu ile ilgilidir. Bunun için yazılarımda tarih bilgisinden ziyade memleket manzaralarına ehemmiyet vermekteyim.

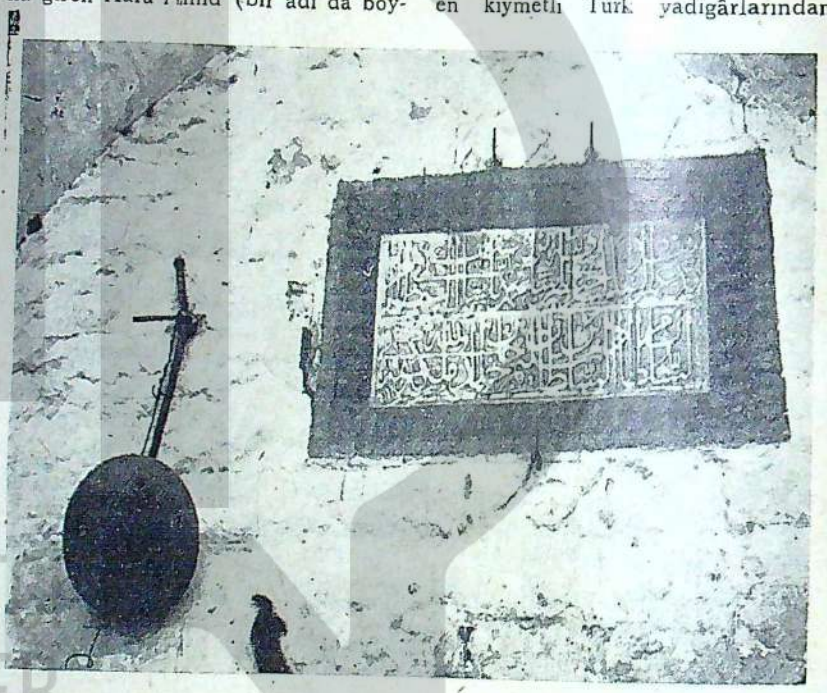

Bir han kapısı ve gürz

Yedikardeş, Sen ve Ben burcu ile Rumkapısı burclarında Artık oğullarından Nasreddin Mahmud'un (605) de kullandığı çifte kartal ve arslan kabartmaları bence bütün kale boyunca en kıymetli Türk yadigârlarından-dır. Bir kuşak gibi burcu saran güzel yazı ve onu heybetleştiren, daha doğrusu, Türk şöhretini havalara uçuran millî kartal arması; sağ ve sollarını perçemleyen ve birer kuvvet

Arslan avı

Şehirden bir görünüş

[*] Kara Hamit diye yazanlar da var.

lü olan arslanlar ile Ulucamide
ı pençesi altında çiğneyen bir
ı arslan; hele, bir han kapısında
asılı bulunan gürz [**] her hal-
yarbakırı görmiyenleri günlerce
ıl edecek manzaralardandır.

Diyarbakırı kuşatan kara ve kor-
surları güzelleştiren o kara ren-
navi bir gölge ve ışıklı bir renk
Dicleden bahsetmek için şair
: lâzımdır.

Doğudan Batıya insan selleri gi-
Şçen boylara yol veren bu ırmak,
zamanda dünya medeniyetinin
sayılır. Ondan bahsetmek için
: şair olmak ta kâfi değildir.

Dicle hem tarih, hem arkeoloji,
jeoloji ve hem de büyük bir edebi
mevzuu içinde yüzüp giden bir
ır. Bir genç şair «Mehtapta Dic-
Dinlerken» başlığı altında bakın
için ne der.

Geçen bir tarihin son akşamını
Düşünen gölerim alev suyunda
Eski destanların ihtişamını
Dinlerdim bu nehrin uğultusunda.

Çağlayan sesinde ince bir vekar
Sıyrılır bakarken yüksek gururu;
Köpüre, köpüre çağlayıp akar
Şanlı bir zaferden tarihe doğru.

İ. H. Emre

[**] Bursada Kozahanı kapısında da
e bir gürz vardı. Şimdi Bursa müzesin-
.

Diyarbakırda Sen, Ben burcu

Diyarbakır halkının bütün eğ-
lenceleri bu mübarek suyun çevresin-
de bulunur. Dicle; kahramanlık men-
kibeleri verirken zevk ve eğlence fır-
satları da yaratmağa kadir bir varlık-
tır. Tuna kardeşinden pek çok evvel
malûm olan Dicle; ne yazık ki Tuna
gibi dudakları arasına mamureler ala-
mamış; sıcaktan dudakları çatlamış
bir bedevi kızı gibi gözlerini semaya
dikmiş; Tanrıdan imdat bekler; ha-
raretli yanaklarını okşıyacak kudretli
bir âşık gözetler gibidir.

Diyarbakır ve Dicle kıyılarında
otuzdan fazla mesire yeri vardır. Şair
Ali Emirî: «Tezkere-i Şuara-i Amid»
adlı kitabında bu mesire yerlerini şöy-
le sıralar.

«Göksügüzel, Gamgötürmez,
Şemsiler, Kumarhane, Alibalı, Kün-
cülübahçe, [***] Osman ağa bahçe-
si, Alikeşkül, Hacıaağa köşkü, Pa-
mukluköşk, Karaağaç, Semanköşkü,
Hamîköşkü, Erdebilköşkü, Diclebos-
tanı, Dicleköprüsü, Kavisbahçesi, Ci-
hannüma, Kırklardağı, Kabiköyü,
Müderris, Kantaralar, Seyranköşkü,
Sıyrılacaktaş, Fiskayası, Çırçırsuyu,
Kayalıbahçe, Hamamlıköşk, Diclekena-
rı».

Ali Emirî bütün bu mesirelerin
adlarını verirken o mesireleri birer be-
yit ile öğmüştür. Dicle kenarı için yaz-
dığı beyit örnek olarak sunulmuştur.

«Halk-ı Amid encümengehdir kenar-ı
Dicle» de
«Her kamıştan hane güya bir müzeyyen
hücredir.»

Halkın Dicle kenarına yaptıkları
saz ve kamıştan mesire kulübelerini,
şair böyle anlatır.

Rıza YALGIN

Diyarbakır surlar kapısı

[***] Küncü: cenup ve şark vilâyetle-
rimizde susam demektir.

Tefrika : 2

Yazan : BARIKIN

EFGANİSTAN YOLLARINDA

Kar dinmişti, tekerleklere sağlam kar zincirlerini taktık. Kâbilin içinden çıkıp Peşaver'e giden şoseye saptığımız zaman yolu pek tenha bulduk. Güneşin parlak ışığı karla kaplı dağlar ve tepelerden akisler yapıyor. Ortalık o kadar aydınlık ki gözlerim kamaşıyor. Kar gözlüklerini de almağı unutmuşum. Işığın şiddetinden gözlerim ağırır gibi oluyor.

Çok neşeliyiz. Emin Âli güzel sohbetlerinden birine başlamış. Espriler yapıyor. Güneş ve bol ışık bize neşe vermekte. Soğuğu hissetmiyor gibiyiz. Açık arabanın germe tentesi çekilmiş, etrafı iğreti mikalarla kaplı,

«Dağlık arazinin bu vahşi güzelliğini bir müddet seyrettim...»

ama aralıklardan ok gibi soğuk giriyor, arasıra kulağımı ısırgan gibi dağladığı zaman dışarıda hüküm süren havanın ne olduğunu anlıyorum. Biraz sonra Bagrami köşküne geldik. Bahar ve yaz zamanları saldide ağaçları ve güzel çiçeklerile emsalsiz bir istirahat yeri olan Emir Habibullah Hanın bu güzel köşkü şimdi karlar altında uyuyor gibi. Gidiyoruz, gidiyoruz.. İşte Buthâk.. Bir sürü yüklü kamyonlar burada yapılan gümrük muamelesi için bekliyorlar. Yollar şimdilik fena değil. Biraz sonra yokuş çıkacağız. Bakalım buraları nasıl? Yerdeki kar tabakası gittikçe kalınlaşıyor. Artık Haki Cebbar dağının tepesine doğru çıkmaktayız. Bir saat sonra vahşi bir sivriliş ile yükselen sarp tepelerin arasındaki derelere geldik. Burada o kadar çok virajlar var ki âdi zamanlarda bile geçmesi güçtür. Şimdi üstelik ortalık hep karla örtülü.. Çok dikkatli gitmek lâzım.

Emin Âlinin sohbeti bana bu şartlar altında yapılan şoförlüğün zahmetini hissettirmiyor. Şuradan buradan konuşuyoruz. Bu tarihi yollardan Hindistana inmiş fatihleri, büyük sefer heyetlerini hayalimizde canlandırıyoruz. Bir hayli gittik. Yollar iyi. Traktörler karları açmış, yanlara atmış. Bazan otomobilin irtifaını aşan kar duvarları arasından geçerek gidiyoruz. Hiç giden ve gelen yok. Yolun bu tenhalığı beni biraz endişelendiriyor. Bakalım Allah hayırlar versin.

Dağın en dik yokuşu üzerindeyiz. Makinenin çektiği zahmet çıkardığı sesten belli. Bazan karlar ön tamponun yüksekliğini geçiyor, o zaman traktör gibi karları dağıtarak kendimize yol açıyoruz. Biraz daha, biraz daha, ha gayret, işte Haki Cebbar kalesi göründü. Artık selâmet demek. Burada biraz durduk. Arabadan çıkıp etrafı seyrettik. 2400 metre irtifadayız. Her taraf bembeyaz. Ufuktaki beyaz dağların üzerinde güneşin kuvvetli ışığı o kadar tuhaf parlıyor ki! Ufuklarda çiğ sarı, pembe ve erguvani renkler hasıl oluyor. Kale civarında bir askeri posta, kıyıya çekilmiş bir kamyon, bir kaç kişi. Soruyoruz: Yol açık. Ciğdelik doğru da hiç kar yok. Eh artık kurtulduk demek.

Burada Emin Âli beraber bir resmimizi istedi. Mihr Aliye aldırdım. Biraz daha bu güzel dağ manzarasını seyrettik ve tekrar yola çıktık. Artık aşağıya doğru ineceğiz, ama önümüzde bir çıkış ve ondan sonra yine bir iniş ve bir çıkış daha var. Kâbilden Peşavere kadar böylece üç dağı çıkıp inmek lâzımdır. İnşallah bunları da atlatırız.

Kar gözlüklerini almadıkça çok üzülüyorum. Güneşin parıltısı ve göz alabildiğine bembeyaz olan bütün muhitten gelen inikâslar o kadar kuvvetli ki gözlerim ağrımağa başladı. Etrafı yeşilimsi bir renk içinde görüyorum. Allah vere de bir göz hastalığı çıkmasa!

Haki Cebbardan inmeğe başladık. Buradan iniş pek diktir. Geçen her dakika ile kar da eksiliyor. Tizin deresine geldiğimiz zaman yerlerde hemen hiç kar kalmamıştı. Kısa bir zamanda dört beş yüz metrelik iniş ve çıkışlar, derelerin cenup veya şimal rüzgârlarına maruz bulunması buralarda inanılmıyacak derecede iklim farkları vücuda getiriyor. İşte daha demin şimal kutbundan nişan veren bir yerde idik, bir saat yol gitmedik. Şimdi ortalıkta yumuşak bir hava var, karlar erimiş, etraf çamur!

Biraz sonra (Barikab) a vardık, bu küçük köyde tabii durmadık ve burası ile Ciğdelik arasındaki virajlı yola girdik. Kâbilden Peşavere kadar olan takriben 300 kilometrelik yolun işte şu Barikab - Ciğdelik kısmı yok mu, işte insanın canını burası çıkarır. Viraj viraj üstüne! Sağa dön, sola dön yine sağ yine sol insanın başı döner. Kollarında direksiyon çevirecek takat kalmaz. Bir defa saymıştım, galiba burada 200 den fazla viraj vardı.

Haki Cebbar'ı geçtik ya artık kardan kurtulduk demek. Halbuki Kâbilde bizi ne kadar korkutmuşlardı. Emin Âli şark mübalağası diye alay ediyor, ben de keyifli keyifli gülüyorum. Yollar tenha! Otomobil yolculuğu için bundan büyük rahatlık düşünülebilir mi? Hele develer, o korkunç deve katarları ortada yok. Kâbil ve havalisinin Hindistanla olan mal alış verişinin mühim bir kısmını taşıyan bu develerin yirmişer otuzar deveden teşekkül eden katarları şoförlerin en korktuğu şeydir. Deve ürker,

otomobilin üstüne atlar veya yanda çukura düşüp bir tarafı kırılır, deveci gelip size asılır, yükü arabanın üstüne yıkılır, aman ne belâdır bu develer! Bir defa Bamyan yolunda açık tente ile çuval yüklü bir devenin altından geçerken ön çerçevenin ucu çuvalı dibinden yırtmış ve birdenbire tepemden boşanan bir mercimek yağmuru altında ne olduğumu şaşırmıştım.

Artık Ciğdeliğe geldik. Yolun sağında ve solundaki çayhane ve aşçı dükkânlarında birçok halk toplanmış, otomobiller ve kamyonlar birikmiş, fevkalâde bir hal var. Bir defa ne var ne yok diye sormak lâzımdı, fakat bunu belki de cesaretimiz kırılır da yoldan döneriz, diye yapmadım. Hiç durmadan geçip gittim. Şoförler durmuşlar bu cüretli arabaya arkadan bakıyorlar.

Ciğdelik'i geçer geçmez kar yerde tekrar görünmeğe başladı. Buradan sonra yol tekrar yükselmeğe başlıyor. Aldığımız her kilometre ile kar da artıyor. Hava yine soğumağa başladı. Karlar tekerleklerin göbeğine kadar geliyor. Yavaş yavaş işin ciddileşmekte olduğunu hisseder gibi oldum. Fakat muayyen bir yere varmak niyetile yola çıkmış insanın aldığı hız kolay kolay durmuyor. Ciğdeliği geçtikten 5 - 10 kilometre sonra dik bir bayır geliyor. İşte bu bayırın ortasında acı hakikatle karşılaştık: Hissediyorum ki arabanın tekerlekleri bazan altta toprağı kaybediyor, bir müddet kar tabakası üstünde gittikten sonra yine çöküyor ve sağlam toprağı buluyorduk. İşte böyle göçe kalka giderken birden tam bir göçtük. Araba kapıların yarısına kadar kara bastı, altta kalan karlar sıkıştı, tekerlekler askıda kaldı. Motöre hız vererek zorlamak istedim, şiddetle dönen arka tekerlekler karları kazıp attı ve hasıl ettiği oyukta boşa dönmeğe başladı. Mihr Ali dayanıklı bir Moğoldu. Zahmete gelir, yorulmadan çalışırdı. Arabadan indik. Emin Âli böyle zahmetli işlere hiç gelemez. Bir kenarda durmuş bize bakıyor. Çehresinde (Demedim mi ben!) demek ister gibi bir muahaze ifadesi var. Arkaya bağlı olan kazma küreği çözüp çıkardık ve çalışmağa başladık. Arabanın ağırlığı ile karlar basılarak kaya gibi sertleşmiş. Parça parça koparıp söküyoruz. Nihayet tekerlekleri yere değdirebildik. Bir gayret, makine söktü, kurtulduk, hiç durdurmadan dayanıp sürüyorum.

Bu yokuşu böylece bata çıka, bin zahmetle aldık ve tepeye geldik. Aşağıya öteki yamaca doğru baktım. Kıvrıla kıvrıla inen yol boyunca birçok kamyonlar kimi yana yatmış, kimi devrilmiş, kimi karlara saplanmış olduğu yerde kalmışlar. Tepenin bu yamacına çok kar yağmış, kamyonlar da ağır yükleri ile söküp çıkamamışlar, batmışlar. Tepede Harbiye Vezirini teşyie giden zabitlerden birçok tanıdıklara rasgeldim, yolun geçilmez bir halde olduğunu söylediler ve geri dönmemi tavsiye ettiler. Ama buraya kadar geldikten sonra artık geri dönülmez ya! Hem şimdi yol yokuş aşağı iniyor, nasıl olsa gideriz dedim. Zaten biliyorum ki buradan sonrası selâmettir, çünkü arazi artık bir daha yükselmemek üzere hep alçarak gidiyor ve 70 - 80 kilometre sonra artık hiç kar yüzü görmiyen şimale ve Celâlâbad bölgesine varacağız.

Güneş batmak üzere.. Gurubun kızıllığı karla kaplı dağlar üzerinde tatlı ve ölgün renklerle akisler yapıyor. Ufkun şark tarafı koyu mor ve lâcivert renklerle karanlığa karışıyor. Batıdaki tek tük bulutlara güneşin son kızıllığı vurmuş, kenarları tutuşmuş, alevlenmiş gibi sarı ve turuncu renklerle parlıyor. Gurubun dağlık arazideki bu vahşi güzelliğini biraz seyrettim.

Emin Âli ile kısa bir meşvereden sonra çaresiz, otomobili sürdük. Kar o kadar çok ki araba kardan ve buzdan yarmalar arasında kayboluyor, bazı yerlerde rüzgârla savrulan karlar yolun üzerinde ve kenarlarında tepecikler teşkil etmiş. Ah şuradaki dört beş virajı da atlatabilsek! Biraz daha gittik, bir de baktım ki yol yana yatmış bir kamyonla yarısına kadar kapanmış. Kenardan sıyrılarak geçeyim dedim, araba yana doğru kaydı, hızla gelip yüksek bir kar yığınına çarptık ve saplandık. Sadmenin şiddetinden yığın çöktü, gürültü ile önümüze yığıldı, karlar arasında kapanıp kaldık.

KORKUNÇ GECE

Güneş çoktan batmıştı. Akşamın alaca karanlığında kapıları zorla açarak arabadan çıktım. Vaziyet çok ümitsizdi ve her şeyden evvel şu kar yığınının arasından kurtulmak lâzımdı. Kazma ve küreğe yine yapıştık. Biraz ben biraz Mihr Ali kendimize yol açmağa çalıştık. Soğuktan ellerim ve ayaklarım donmuştu. Adamcağızın da hali fena idi. Takatimizin son haddine kadar uğraştık ve kar yığınlarının arasından makineyi çıkardık. Fakat önümüz hep böyle idi, ileri gitmeğe imkân yoktu. Geri dönmek ise gayri kabildi. Çünkü ne manevra edecek yer vardı, ne de gece karanlığında geri vites ile kar ve buz yığınları arasındaki daracık yoldan kilometrelerce ilerlenebilirdi.

Emin Âli ciddi bir çehre ile bana boş yere çabalamanın ve kuvvet sarfetmenin mânasız olduğunu anlattı. Gerçek başka yol yoktu, sabahı beklemek zorunda idik. Önümüzdeki gecenin dehşeti birden gözümde canlandı ve içimi derin bir ümitsizlik ve korku kapladı. Emin Âlinin yol arkadaşlığı ne kadar iyidir. Bu belâya onu ben sokmuştum. Fakat bu dar zamanda hiç sitem ve şikâyet etmedi. Tatlılık ve serin kanlılıkla yarını beklememizin zaruri olduğunu ve gelecek günün yeni imkânlar getirebileceğini söyledi.

— Devamı var —

Göksu

Dağda titrer bin eskimiş güfte
Tutuyor nağmeler sularda yosun
Burda âhenk olurdu geçmişte.

Şimdi sazlar uğulduyor, mahzun
Şimdi sinmiş civara yas kokusu,
Şimdi yalnız sükûtu temmuzun.

Şimdi mâzi kurar kenarda pusu!
İşte köprün, değirmenin, hisarın,
Sen de tarihsin, ey mübarek su!

Hıçkırır sanki içli dalgaların
Gelmiyen nevcivânı andıkça.
Seni bilmem arar mı kimse yarın?

Bol ışıklar kenarda yandıkça
Sanki ağlar ufukta bir verem ay
Gölgeler boy atıp uzandıkça.

Kaç nesil sâhilinde yapmış alay!
Aksi kalmış ne yüzlerin derede!
İnliyorken kemençelerdeki yay.

Bekliyen yok şu köhne pencerede!
Yok o şâhane kuşlu sandallar!
O ilâhi saraylılar nerede?

Hepsi ölmüş mü örtünüp şallar?
Seyreden yok mu şimdi mehtâbı?
Bekliyor sanki yaşlanan dallar

Bir asırdır susan o mızrâbı!

Edip AYEL

Kızılalmaya

Feryat kanayan bağrıma
Hasretini sarıyorum.
Kızılalma, Kızılalma,
İşte sana varıyorum.

Doğmadan cenk sabahıma,
Sarılmışım silâhıma,
Her duada Allahıma,
Yollarını soruyorum...

Başım, ayrılmıyor dinden,
Yaralıyım aşk elinden,
Aldım, kudretimi kinden,
Dağı taşı yarıyorum..

Kızılalma ağlasana,
Yanıyorum işte sana,
Doğup bir cenk akşamına,
Ateşini sarıyorum..
Kızılalma, Kızılalma,
İşte sana varıyorum...

Selâhattin ERTÜK

TÜRK TİCARET TARİHİNDEN :

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA İAŞE TEŞKİLÂTI

XVI — XIX ASIRLAR

Yazan : Enver Behnan ŞAPOLYO

Osmanlı imparatorluğunda iç ticaret, ani iaşe teşkilâtı pek muntazamdı. Bilhassa on altıncı asırdan, on dokuzuncu asra dar olan zaman içinde iaşe teşkilâtının büyük faydaları görülmüştür.

Kanuni Süleyman zamanında Osmanlı imparatorluğunun mesahası (6) milyon kilometre murabbaı idi ve (67) milyon da nüfusu vardı. Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarına hâkim olan Türk milleti, iki asır içinde irili ufaklı (22) Devleti yıkarak, on altıncı asırda dünyanın en büyük imparatorluğu halini almıştı. Bu asra «Türk asrı» adı verilmektedir. Hudutları içinde güneşin doğup, battığı bu kadar bir çeşit idareye tâbi tutulmamıştı. Dört kısımdan ibaretti.

I — Merkeze bağlı vilâyetler: II — İdari hususiyeti haiz vilâyetler. III — Tâbi Kıralıklar. IV — Himaye kabul eden Devletlerdi.

Osmanlı memleketleri de bir takım her bir eyalet de lüzumu kadar sancaklara, her sancak da kazalara ayrılıştı. Bununla beraber arazinin idaresi de (Has, Timar, Zeamet) diye üç kısma ayrılıştı. Osmanlı İmparatorluğu bu geniş ülde bu kadar nüfusu beslemekle beraber kişilik bir de daimi ordu beslerdi. ordunun iaşesi sefer halinde (Sürsat) kanuni temin edilirdi. Ordunun hareketi müsaadesine bir fermanı hümayun ile ilân edilir. Müstahsil olan köylüler zahire, un, arpa samanlarını ordunun yolu üzerine yığardı. Defterdar gelerek peşin para ile bu zahireleri köylüden satın alır, ordunun levazım teşkilâtına teslim ederdi. Bu suretle ordunun iaşesi temin edilirdi.

Osmanlı Devletinin kuruluşundan, Tanzimatın ilânı olan 1839 yılına kadar Türk ticareti iç ve dış olmak üzere iki mühim kısma ayrılmıştı. Devlet dış ticarette liberdi. Ecnebilere bile imtiyazlar verilmişti. İç ticareti ecnebiler ile hıristiyan ekalliyetler idare ederdi. Fakat iç ticaret, yani iaşe işleri serbest değil, Devletin himayesinde ve müsaadesinin kurduğu teşkilâtla idare olunurdu. Osmanlı İmparatorluğu iç ticarette himayeci bir usul takip ederdi. Zahireye (narh) verirdi. Esnafın ihtikârdan masûni olmak için de mühim kanunlar meydana getirilmişti. İç ticareti idare eden devlet teşkilâtı şu şekilde idi :

A — Sadrâzamlar
B — Kadılar ve İstanbul Efendisi
C — İhtisap Ağaları
D — İmareti Âmire Teşkilâtı
E — İaşe defterleri tutma.

A — Sadrâzam :

Osmanlı hükûmetinin başında bulunan (Sadrâzam - Başvekil) in birinci vazifesi Divanı Hümayun'daki kubbe vezirlerile müşavere ederek, iaşe işlerini doğrudan doğruya mesuliyeti üzerine almaktı. Bu da Orduyu Hümayunun, İstanbul şehrinin, eyaletlerin iaşesini kurduğu teşkilâtla idare etmekti.

Sadrâzamlar mülki, askeri, ilmi makamların en büyüğüdür. Sadrâzamlar Devlet vekili olarak, hükûmeti idare etmekte padişaha vekili mutlak addedilirdi. Paşa ünvanile ilk sadrâzamlık Rumeli Beylerbeyisi (Lala Şahin Paşa) ya verilmiştir.

Sadrâzamlar, Yeniçeri Ağalarile Bostancıbaşıların ve diğer zabıta memurlarının da en büyük âmiri idi. Sadrâzamlar narh işlerile, yani belediye işlerile de şahsan meşgul olurlardı. Sadrâzamlar bilhassa ekmek, et, yakacak maddelerinin kontrolunu bizzat yaparlardı. Türk halkının ananevi olan en mühim gıdasını ekmek teşkil ettiğinden buna Padişah ve Sadrâzam da çok ehemmiyet verirlerdi. Ekmeğe narhı Padişah, ete narhı Sadrâzam koyabilir ananesi halkta yaşardı. Halkın en mühim kalorisini teşkil eden ekmek olduğu için sadrâzamlar ekmek işinde pek hassas davranırlardı.

Sadrâzam, İstanbulda iaşe zorluğu olduğunu duyunca yanında İstanbul Kadısı, İhtisap Ağası ve on beş nefer Kologlanı ve on altı nefer Senetlimülâzım ve falakacıbaşı, Böcekbaşı olduğu halde madrabazları, yani halka yüksek fiyatla mal satan muhtekirleri cezalandırmağa çıkardı. Ekmeğini eksik pişiren fırıncı kulaklarından fırının kepenklerine mıhlanırdı. Eti narhtan fazlaya satan kasaplar, dükkân önünde falakaya çekilirdi. Bir çok muhtekirler de Böcekbaşıya teslim edilerek Babacağfer zindanına atılır ve malları elinden alınırdı. Daha büyük muhtekirler ise derhal idam edilirdi. İşte bu suretle sadrâzamlar iaşe işlerini bizzat kol gezerek tanzim eder, Devletin kanunlarını dinlemiyenleri de şiddetle cezalandırırdı.

B — Kadılar ve İstanbul Efendisi :

Osmanlı Devleti 1299 tarihinde teşekkül edince Osman Gazinin ilk tâyin ettiği memur (kadı) ile (Subaşı) olmuştur. Bir şehrin hak kazası, yani mahkeme ve belediye ve iaşe işleri Kadılara ve Subaşılara verilmiştir. Büyük şehirlerin belediye işlerine ve iaşe işlerine bilhassa kadılar bakmıştır. Eski idari teşkilâtımızda İstanbul şehri; Bilâdı Selâse ve İstanbul olmak üzere dört daireye taksim edilmişti. Bu dairelere de birer kadı tâyin olunmuştu. Üsküdar, Galata, Eyüp kısımlarına Bilâdı Selâse, İstanbul tarafına da İstanbul denilirdi. İstanbul Kadısına (İstanbul Efendisi) adı verilmişti.

Üsküdara (Medinei Üsküdar) Galataya (Mahrusei Galata), Eyüpsultana da (Havvası Refia) denilirdi. Medinei Galatanın nüfuzu Boğazın Anadolu sahilini takiben İzmite kadar, Mahrusei Galatanın Boğaziçinin Rumeli sahilini takiben Kırkkiliseye kadar, Eyüpsultanın ise Marmara sahilinden Çatalcaya kadar uzanırdı. Bütün bu dört dairenin birer kadısı vardı. İstanbula ilk tâyin edilen (kadı) Ankara vilâyetine tâbi Soyhisarlı Nasreddin hoca ahfadından (Hızır) beydir.

Kadılar bütün esnafın resmi merciidir. Esnafın bütün işlerini kadılar görmekteydi. Esnaf arasındaki dâvalara, Yeğitbaşı, Kethüda seçimi, narh işlerine ve gediklerin kaldırılması veyahut çoğalmasına hep kadılar bakardı. Osmanlı iaşe teşkilâtı, kadılara bağlı idi. Anadolunun muhtelif şehirlerinde de kadılar vardı. Bunlar medreselerden yetişmiş âlim insanlardı. Kadılar halkın şikâyetlerini dinler, hüküm verir, iaşe maddelerini de kontrol ederlerdi. Zahireye, ekmeğe, ete, oduna konulan narha dikkat ederlerdi. Bilhassa harp veyahut kıtlık yıllarında Kadıların iaşe işlerini temin etmekteki hizmetleri büyüktü.

İstanbul gibi büyük bir şehrin iaşe işlerini hükûmet üzerine almıştı. Şehre lüzumu olan buğday, et ve erzak Rumeli şehirleri ile Marmara sahillerinden ve Karadeniz yalılarından temin edilirdi. Hükûmet gerek İstanbulda ve gerek diğer vilâyetlerde buğday fiyatlarını tâyin eder, fırınlara mahsus unlar tahhallar vasıtasile elde edilirdi. Bir vilâyette kıtlık olursa hükûmet derhal müdahale ederdi. Kaçakcılık suretile ecnebilere buğday satanlar Sadrâzam ve bilhassa kadılar vasıtasile şiddetle takip edilirdi. Bir kıtlık vukuunda hükûmet derhal kadılara emirler yazardı.

Meselâ: Divanı Hümayunu Mühimme defterinden bir nümune:

«Gümülcüne Kadısına hüküm ki :

Mektup bönderüp tahtı kazanızda Mahrusei İstanbul zahiresiyçün tereke - (zahire) verilmekle ehali vilâyete müzayaka lâzım geldügin bildirmişsiz. Andan gayri saddei Saadete gelen kimseler dahi bazı madrabazlar (muhtekirler) tereke olup derambar (İstifçi - kaçak mal saklama) idüp eyalete müzayaka verdüklerin bildirdiler. İmdi Mahrusei mezburenin dahi zahire hususu ehemmi mühimmattandır. Buyurdum ki hükmü şerifi vâcibülittibaım vusul buldukta Mahrusei

Irkımın süngüsü

— Edip AYEL'e —

Mâzi bize mirâsını verdikçe akından,
Ayrılmadı Türk'ün eli ay kabzalı kından.

Bulduk savaşın zevkini yenmekteki sırda,
Gerdik, kılıcın alnını öptük her asırda.

Bir hamlede çöktükçe o dev dişli siperler,
Coşkundu yiğitler, atılan, çarpışan erler.

Çınlattı şu erkek sesimiz kaç kere arşı,
En zorlu hisarlar bile durmaz bize karşı.

Bizlerdeki kudret tutuşup nabzı yakandır,
Her çağda muzaffer oluşun sırrı bu kandır.

Hikmet Şinasi ÖNOL

...e zahiresiyçün olan terekeye kimse ...olmıya. Amma madrabazlara tereke al... derambar ettirüp müzayaka ettir... Muhtacı arzolanı yazup bildiresiz ve ...hazar bu hükmü reaya (çiftçi) elle... ifa edip alâmet kaydine itimat kılasız. Recep 967.»

...e yüzlerce hükümler sadrâzamlardan ...a verilir, iaşe işlerile her an alâkadar ...ı. Bir hükûmetin en büyük dâvası iaşesini temin edebilmek olduğunu ...arih bir ibret dersi olarak vermektedir. ...cilâtı, milletin ihtiyaçlarına ve anane... dayanarak temin etmek lâzım geldi... ...arih bize öğretmektedir. Daimi bir su... kökleşen milli bir teşkilât kurmak, iaşe ...i halledebilir.

— İhtisap Ağaları :

...tisap Ağaları, kadıların icra memurla... Sadrâzamın ve kadıların hükümlerini ...eder ve ona riayet etmiyen muhtekir... ...ezalandırırlardı. Vatandaşlarının zara... yalnız ferdi menfaati düşünen hariş ...arı İhtisap Ağalarının kırbaçları ...er, masum halk rahat yaşardı. İh... Ağaları da kadılar gibi belediye işle... ...ikadar olurlardı. Hangi vilâyete bir gönderilmiş ise bir İhtisap Ağası da edilirdi.

...sap Ağaları esnafın ihtikârına mâni ve onları kadılar namına cezalandırır... İhtisap ağalarının maiyetinde Koloğ... vardı. Bunlar hem ihtisap resmini ... hem de muhtekirleri cezalandırır...

...drâzam, İstanbul Kadısı, İhtisap Ağa... işe çıktıkları zaman Koloğlanlarından ...erazi taşırdı. İhtisap Ağaları şehirde ...k, esnafın terazi, kantar, arşın ve ...erini muayene eder, hilesi çıkanları ...aya çeker bununla da uslanmıyan es... hapis veyahut sürgüne yollardı. İstan... muhtelif şehirlerden gelen işsiz bekâr... hanlara yerleştirip, onlara iş bulur... Büyük şehirlerde kıtlık zamanı olur... serseri bekârları memleketlerine top... sevkederlerdi. Esasen kanunnameye gö... ...i toprağını terkederek, şehirde yer... ...ezdi. Daha sonraları İhtisap Nezareti ...rak buğday ve ekmek işlerile meşgul ...ıştur. İstanbulda ekmek meselesi kosko... nezaret doğurmuştur. Kadılar ve İh... Ağaları bu muazzam dert ile mütema... mücadele etmişlerdir.

...isap Ağalarından mâda zabıta işlerile ... (Subaşılar), (Salma Çukdarı), (Bö... ...ı), (Asesbaşı) lar meşgul olurlardı. Os... Devletinin kuruluşunda ihdas edilen ...riyetlerden biri de Subaşılıktır. İlk Su... Osman Gazinin kardeşi Gündüzalptır. ...ar kadıların emri altında bulunup belediye ve hem de zabıta işlerine ba... ...ı. İstanbulun fethinden sonra Suba... ufak bir zabıta memuriyeti halini al... Salma Çukdarı, Böcekbaşı, Asesba... şılar da mahkûmları hapse götüren, kol gezen ve idam cezalarını ifa eden memurlardı.

C — İmareti Âmire :

Osmanlı imparatorluğu fakir halkın iaşesini temin maksadile bir de Halk Aşhaneleri teşkilâtı kurmuştur. Bunlara İmareti Âmire adı verilmekte idi. Bu imaretlerin iki vazifesi vardı. Birincisi zahire stok etmek, diğeri de fakir halka ve tahsilde bulunan talebelere parasız sıcak yemek ve fodla temin etmekti. Türk İmaret Teşkilâtını Almanlar alarak (Harp mutfağı) adile, fakir halk aşhaneleri kurmuşlardır. Almanyada halk aşhaneleri iki tiptir. Birincisi fakir talebelere ve fakir halka sıcak yemek temin eder. İkinci tip harp mutfakları da küçük memurlara iki kap ucuz sıcak yemek temin etmektedir. Bu ananevi Halk İaşe Teşkilâtını atalarımız asırlardanberi devam ettirmişlerdi. Büyük imaretler hemen büyük şehirlerin meşhur semtlerinde mevcuttu. Bunların büyük mutfakları olduğu gibi, büyük zahire ambarları da vardı. Hükûmet, daimi surette bu ambarlara zahire istoku yapar, kıtlık ve ihtikâr zamanlarında bu ambarlardan buğdayı ve zahireyi piyasaya çıkarır, yenisi gelmesi için de kadılara hükümler yazardı. Her fırın sahibi bilhassa un hacıları — yani un tüccarları— nın altı aylık unu olması muhakkak lâzımdı. Bazı yıllarda İstanbul şehrine pek az buğday geldiği olurdu. Birçok madrabazlar, yani muhtekirler buğdayı Anadoludan Rumeline, Rumelinden Anadoluya sandallarla kaçırırlar, yahut sur haricindeki mahzenlerde saklarlardı. Bu suretle Marmara havzasında kaçakçılık ederek, ecnebilere zahire satarlardı. Hükûmet bunlara mâni olmak için kadılara emirler yazardı. Bunun üzerine halkın iaşesini temin etmek için imareti âmirelerdeki ithar edilmiş buğdayı piyasaya çıkarırlardı. Böyle yıllarda kadılar köylünün elinden o köyün fiyatına göre buğdayı satın alırlar, zincir gemilerile muntazam bir surette İstanbula naklederlerdi. Bu suretle imaretler hem talebeyi, hem yoksulları, hem de malûl ve dulları parasız besleyen, hem de ihtiyat buğdayı sağlamağa yarıyan bir teşkilâttı.

E — İaşe defterleri :

Büyük şehirlere gelen zahire, bilhassa buğday, et, yağ kontrol altında ve hesaplı olarak taksim edilirdi. Devlet şehirlere gelecek olan buğdayın ve koyunun adedini iaşe defterlerine kaydetmek suretile varidat ve masraflarını bilirdi. Bilhass İstanbulun iaşesinde en mühim mesele et tedariki idi. Koyun tedarik olunacak yerlerin de celep ve kasapları hakkında mükemmel nizamlar vardı. Koyunlar çok kere Rumelinin sağ kolundan: Filibe, İştip, Üsküp, Ustrumca, Manastır ve Avrathisarına kadar olan Rumeli şehirlerinden tedarik edilirdi. Şayet et hususunda bir darlık varsa Maraş, Urfa, Diyarbakır taraflarından celepler vasıtasile koyun temin edilirdi. Koyun tedarik edecek olan şehirlerin kadıları her yıl İstanbula gönderilecek koyunları iaşe defterlerine kaydederlerdi. Kadılar bu iaşe defterlerinde tedarik etmek mecburiyetinde oldukları koyunları aynen İstanbula sevketmeğe mecbur tutulmuşlardı, ne bir fazla ve ne de bir eksik koyun gönderebilirlerdi. Koyunlar celeplere defter mucibince tevzi edilirdi. Yolda kasaplara ve sair tüccarlara koyun satmak yasaktı. Bu koyunlar İstanbula gelerek Koyun Emini vasıtasile mazbahalarda kesilirdi. Bu suretle her şehirde, defter hesabına göre gelen koyunların mevcudu tam olmasına çok dikkat edilirdi. İstanbula senevi (200,000) den ziyade koyun gelirdi. Koyun tedariki ve diğer zahire, yağ, odun meselesi de bu iaşe defterlerinin kayitlerine göre tedarik edildiğinden, İstanbul etsiz, ekmeksiz, yağsız kalmazdı. İaşe defterlerinin de bu teşkilâtta mühim rolü vardı. İşte Osmanlı İmparatorluğunun iaşe teşkilâtının ana hatları bu şekilde idi. Bunlardan örnekler almak mümkündür kanaatindeyim.

Enver Behnan ŞAPOLYO

30 AĞUSTOS

Yazan:
Yusuf Ziya ORTAÇ

Yarın, 30 Ağustos. Çınaraltı, büyük Türk zaferini, bu millî bayramın arifesinde selâmlıyor.

30 Ağustos, bir devrin sonu ve bir devrin başıdır.

Birinci dünya savaşından, müttefiklerile beraber, yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğunun katlandığı mütareke şartlarına, millî vicdan baş eğmemiş ve isyan eden millî irade, Mustafa Kemalin şahsında şahlanarak, 19 Mayıs 1335 de Samsuna ayak basmıştı.

İşte, adına (Başkumandan Muharebesi) denilen 30 Ağustos 1338 zaferi, Samsun kıyısındaki bu ilk adımı İzmir kıyısına ulaştıran son adımdır.

Muzaffer bir dünya karşısında, topsuz, tüfeksiz, ordusuz bir millet, çırçıplak benliğini, imanının zırhlarına sararak ayağa kalkmıştı.

Bu kalkış, ancak, Türk milleti gibi, bütün tarih boyunca efendi yaşamış; adı, asırların hafızasına çakılı büyük bir milletin davranışıdır.

30 Ağustos zaferi, dört taraftan dört düşmanla sarılmış bir toprak üstünde ve göğsünde dört harp yılının yaraları kanıyan bir millet içinde hazırlandı.

Bu zafer hazırlanırken, düşman donanması payitaht sularında demirlemişti. İtilâf orduları İstanbul sokaklarında dolaşıyordu. Adanada Fransız; Urfada, Maraşta, Antepte İngiliz; Antalyada, Konyada İtalyan askerleri silâh çatmıştılar. Ve Loit Corcun elinden tuttuğu Yunan ordusu, sırtını, Harbi Umumî galiplerine dayıyarak İzmire ayak basmıştı.

30 Ağustos, husumetin Kordonboyundan; ihanetin Dolmabahçe sarayından, düşman gemilerine can attığı gündür.

30 Ağustos zaferi, Osmanlı Devletinin değil, Türk milletinin zaferidir. Bu harbi, o istedi, o yaptı, o kazandı.

30 Ağustos, esir milletlerin ümit, mağlûp milletlerin teselli günüdür.

1914-1918 yenginleri, 30 Ağustostan ders aldılar: Versay zincirlerini koparan her hamlede biraz Mustafa Kemal bulursunuz!

30 Ağustos zaferine kadar, üç yıl, Anadolu yalnız düşmanla değil, yoksullukla döğüştü. Babıâlile döğüştü, hıyanetle döğüştü.

Miralay İsmet bey, çeteyi ordu yapmak için, İnönünde Yunan süngülerini kırarken, Kütahyada da Çerkes Etemi tepelemek zorunda kalmıştır.

30 Ağustos zaferile bir tarih kapandı, bir tarih açıldı: İnkılâp Türkiyesinin temelleri, bu uğurda can veren aziz şehitlerimizin kemikleridir.

Bugün, ikinci dünya harbinin c
hennemi ortasında, sulh cenneti T
kiye, o ateşler içinden geçmiş kahra
manların Türkiyesidir.

Başımızda, garp cephesinin mu
zaffer kumandanı, Millî Şef; içimizc
«Kuvayi Milliyeciler» ruhu; yarınlar
30 Ağustos kahramanlarının inan dc
gözlerile bakıyoruz.

Yusuf Ziya ORTA

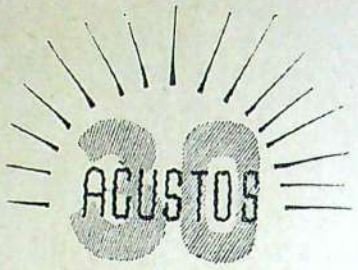

Osman Attilâ'ya

Afyon gerisindeki o beton siperlerde,
Uyku çeken düşmanın dudaklarında uçuk..
Güneş doğmak üzeredir açılıyorken perde,
26 Ağustos, sabah saat: beş buçuk...

Birer yıldırım gibi nasıl oldu da bilmem,
Mehmetcikler ansızın siperlerden fırladı.
Ve düşman saflarında ta! beş buçuk da o dem,
Patladı bomba gibi Kemâl Atatürk adı.

Şimşek gibi sarmıştı topçumuzun ateşi,
Dakikada düşmanın çelikten hatlarını..
Sürdüler ileriye, tam otuz geçe beşi;
Türkün öz evlâtları kır yağız atlarını!

Taşlaşmış her yumruğun tok sesi kellelerde,
Dönüşü atmosferde sıyrılan her kılıncın..
Görülüyor nihayet dövüşülen her yerde;
Bu defa da düşmandan alınışı bir hıncın!

Topunu, tüfeğini, kafa, bacak, kolunu,
Bozulan düşman artık bırakıp kaçıyordu.
Tam 14 gün içinde tuttu İzmir yolunu,
Başkumandan ATATÜRK emrindeki dinç ordu...

Şu dünyada bilmiyen yoktur ya.. meğer varsa
Tarihimizi bizim, öğrensinler kaç bölüm!
Ve gene öğrensinler yoktur ya.. eğer varsa
TÜRK'ün parolasıdır: Ya İstiklâl ya Ölüm!

Lûtfi GÜNEY

NKİD

YABAN

Yazan : Vecdi BÜRÜN

Parti hikâye ve roman müsabakasında
'liği kazanan (Yaban), neşredildiği za-
birçok hücumlarla karşılaşmıştı. Bu
ımlar romanın bazı taraflarına ve mu-
rin şahsına çevrilmişlerdi: Eserde, im-
torluğun yıkılışile onun, inkılâbımız baş-
ımış bulunduğu için, henüz tasfiye edil-
iş zehirleyici havasının abandığı ruhların
bir tahlil ve tasvir aydınlığile çizilen
relerine, yerinde bir memleket hassasi-
ne sahip olanlar, —bunun için onları
c etmek lâzım— bu portrelerde ha-
ete uğramış bütün Anadolu köylüsünü
klerini söyliyerek itiraz etmişler ve
arın ancak müellifin iddia edildiği gibi
nini değil, son derece sübjektif idea-
ni gösterdiğini ileri sürmüşlerdi.

Bazı muharrirlerimiz de romanı okuma-
mı, fakat, Anadolu köylüsü hakikaten
eserde kendisini bütün asırların üzerine
an meziyetlerinden soyulmuşsa, bunun
u olmadığını; bu takdirde müellifin ta-
le kendi niyetlerini konuşturduğunu,
adaki eşhasın Anadolu sakinleri değil,
ellifin kafa coğrafyasının her hangi bir
nda oturan insan uydurmaları olabi-
klerini söylemişlerdi.

Bu iddia ve mütalâaları şahıslara bağ-
adan mücerret olarak burada tekrar edi-
n sebebi, ikisinin de şahıslara bağlanmı-
kadar umumi oluşundan geliyor; le-
söylenenlerle bunlar eserin efkârı
mumiye tarafından nasıl karşılandığını gös-
esi bakımından çok ehemmiyetlidir. Zi-
her sanat eseri, hangi nevide olursa ol-
ayni zamanda, efkârı umumiye ile bir-
çalışmanın mahsulüdür. Sanat eseri
bir callaborationa dayanmadıkça, ya-
naz. (Gelecekler için yazıyorum.) sözü,
bakıma doğru; bir bakıma yanlıştır: Ya-
lara karşı tam bir alâkasızlık içinde ya-
yorsa, eser ancak mânasız bir şeydir, ya-
lar imkân olarak gelecekleri de ihtiva
r; bunu kucaklıyamıyan eser Avrupada
bizde misâllerini gördüğümüz gibi, kah-
de doğumile bir arada gelen ölümüne
ur. Bunun için yanlıştır. Doğrudur:
sanat eseri, bilhassa halisleri asrına
mekle kalmaz bir türlü sonu gelmiyen
istikbale eğilmiştir.

Yakup Kadri Kara Osmanoğlunun eserine
ilen itirazlar öyle sanıyorum ki bir parça
onun şahsından gelmektedir. Yakup Kad-
kendisini bize yadırgatan, onun bizim
elelerimize ve bize karşı havadan ve
ıdan gören bir tavır takındığı hissini
nesidir. Hakikaten onun eserleri bir kül
nde ele alınırsa, üslûbundan tutunuz da
sına ve ruhuna varıncıya kadar bir kitâ-
kle ve bir eski şekiller mistisizmi ile ku-
mıştır. O, önüne Anadolulu bir küçük
ının çıkışında bile, derhal Virjilus'un ço-
larını hatırlar: Bu mütemadiyen böyle;
yepyeni bir Geschthalt'a sahip bir idrâk
zuunu eskilerile ve evvelkilerle karşı-
laştırmadan ve uygunluk muayenesini yap-
madan idrâk edemez. Bu suretle, Yakup
Kadri bize kendi deruni nemâ sathı üzerin-
de durmadan coşan ve coşuşun şiddetlendiği
anlar içinde geriye, geçmişe doğru sarkan
bir tedai mekanizması gösterir. Marie - Anne
Cochet'nin Proust için yazdığı bir etütte
— Bruxelles, 1929 — meşhur ruh ve hâtıra
dalgıcı için söylediklerini: «Birdenbire ölü-
veren bir adamın can çekişmesini tamamla-
mak üzere dünyaya gelmesi..» (Yaban) mu-
harriri için de söyliyebiliriz. Ruhun obje et-
rafında dolaşmasında, onu tahkik etmesinde
Yakup Kadri ile Proust aynı plândadırlar:
Her ikisi de «Kaybolmuş mevzuun peşinde»
dirler.

(Yaban) muharririni (Türk romanının
Anatomisi) adlı bir etütte dikkatli bir tet-
kike tâbi tuttuğum için, burada fazla bah-
setmiyeceğim. Hattâ, Proust ile yaptığım mu-
kayese şüphesiz ki, bu muharririn bütünü
için bir parça fazla olur. Ben onların müş-
terek olan, fakat sanatkârın oluşu içinde
tamamen başka istikametlere ve neşvünе-
malara yönelen davranışlarından bizimkinin
iç yapısını kabartabilmek maksadile söz
açtım.

(Yaban), İstiklâl Harbimiz esnasındaki
Anadolunun, yediği birçok darbelerle, yap-
yalnız kalan, ihanetlere uğrıyarak asırlardır
çocuğu olduğu imparatorluğun çöküşü ile
yerle gök arasındaki kimsesizliğin kefenile
sarılı, tek kollu bir adamın ve bu tek kol-
daki elin tuttuğu kalemle çizilmiş tam bir
portresidir. Tam bir portresidir diyorum:
Zira her portre bize çizenle çizilen arasındaki
münasebetlerin, kifayet ve kifayetsizliklerin
yekûnunu verir. Anadolu, o zaman güzel
müspet ruhlarla dolu olduğu kadar, çirkin
menfi ruhlarla da doludur. Her bozulma, her
nizamsızlık böyledir. Sonra romanın kahra-
manı birçok sebeplerle tam bir adamcıl ol-
muştur. Elbette, insanlardan ve bilhassa çö-
zülme anında o bir türlü toparlanamıyan-
lardan; toparlanmıya ve ayaklanmıya karşı
(Gaflet içinde), hiç bir şey olmuyormuş gibi
hareketsiz kalanlara kızacak, onlardan nef-
ret edecektir: Allahın bile son derece hasis
davrandığı topraklar üzerinde böyle bir ha-
va ile zarflanmış adam, adamcıl olur, evinin
altındaki ahırda beslediği eşeği sever: Fa-
kat koca Türk imparatorluğunun sağlam, te-
miz, hem de bir kir atomu taşımamacasına
temiz ruhunun ayaklanmasına ve üzerine
saldıranların, canına kastedenlerin suratın-
da devirler açan bir tokat gibi şaklamasına
tek kollu adamcıl iştirâk edecektir. Bu to-
katta mâna olarak onun da hissesi var.
Çünkü bir nizamı, bir Türk nizamını, o ka-
dar özlüyor.

Yakup Kadri'nin müspete dönük adam-
cılı muvaffak olmuş bir yaratmanın bütün
şartlarını taşıyor. Fakat onun müstakil bir
kahraman, tam bir roman kahramanı ola-
bilmesi için bir parça daha serbest kalması,
müellifin müdahalesinin yaptığı
kahramanı silecek kadar üzerin
hissedilen baskıdan kurtulması lâzı
ğer bütün şahıslar, halis reelin ipliğ
kunmuş, fevkalâde canlı, varlıklarını ves
lere borçlu olmıyan kendiliğinden yaşamakt
olan insanlar.

Müellif, roman kahramanının ikide bir-
de ağzını tıkayıp, onun yerine kendi konuş-
masaydı, muhakkak o da diğerleri kadar iti-
raz edilmez bir insanın müstesna mükem-
melliğine kavuşacaktı. Sanatta birinci şahıs
ya vardır; yahut hiç, ama hiç yoktur. İkisi-
nin ortası, eseri felce uğratmasa bile, zarar-
lıdır. Bir eserde yaratılan mahlûkun var
olması için müstakil olması, kendi Bio -
Psychologique imkânlarının hareket hürri-
yetini elinde bulundurması lâzımdır. Böyle
olmuyorsa Oto Biografi romanı yazmağa
dönmek en iyi yoldur.

Yakup Kadrinin en çok tenkide uğrıya-
cağını zannettiğim taraflarından biri de,
eski romanlarının —onlara roman demek
çok zor.— itiyadından kendisini tamamile
kurtaramıyarak nüanssız bir üslûpla yaz-
masıdır. O, ruh hallerini ve anları hiç bir
tahlile tâbi tutmadan bir topak halinde
veriyor. Halbuki roman mâna sanatı, kıl
kadar ince farklar üzerinde kılı kırk yarar-
casına düşünme sanatıdır. Bir de evvelce
işaret ettiğim gibi kahramanlarının küllî
iradesini kendiliğinden onlara bırakmalıdır.
Théologie'nin ebedî irade münakaşası yara-
tanın değil, yaratılanın lehine çoktan halle-
dilmiştir.

Bütün kusurlarına rağmen (Yaban), İs-
tiklâl Harbimizi bir izah neşrifatından, hi-
tabet kürsülerindeki radyo âletlerinin içine
girerek fiziki bir tecrit halinde donup kal-
maktan kurtararak, bütün kahraman ve kor-
kakları, inanan ve şüphe edenleri, aziz ve
rezillerile vatan sahnemize çıkaran ilk eser-
dir. (Yaban) da sanat bakımından yer yer
rasladığımız kıymetleri bir tarafa bıraksak
bile yalnız bunun için, tam bir portre ola-
bilmenin birçok şartları kendisile ittifak et-
miş olan bu esere gözlerimizi çevirmemiz lâ-
zımdır. Ve yine bunun içindir ki bu eserden
hakaretle bahsetmek doğru olmaz. (Yaban)
sağlam kıymetlerin romanı olduğuna göre
ona çatmak bir parça da kendimize çatmak
olur.

Yakup Kadri adı, evvelki romanlarının
kötülüklerini affettirerek roman denmeğe
lâyık bu tek kitabile bizde romancı adını
taşımağı fevkalâde liyakatlerile haketmiş üç
dört ismin arasında yer almaktadır. Böylece,
(Yaban) ın tamamile değilse bile, yarıdan
fazla, o eski şekiller mistiği Yakup Kadriyi,
ne söylediği belli olmadan coşan nasir Ya-
kup Kadriyi, his spéculation'ları yapan Ya-
kup Kadriyi hepimize iftihar veren roman-
cımız Yakup Kadri Karaosman oğluna is-
tihale ettirmek gibi, ayrı bir değeri de var.

Vecdi BÜRÜN

201

Tefrika No. 17

Yazan : **Yusuf Ziya ORTAÇ**

Kayolamın kenarına gelip oturuyor. Onun yüzüne baka baka uykuya dalıyorum.. Uyanırken, kirpiklerimin arasından gördüğüm yüz, yine onun şefkat dolu, muhabbet dolu yüzü... Bana o kadar tatlı, o kadar hayal güzelliğile gülümsüyor ki, gözlerimi tekrar kapıyor ve gözlerimdeki lezzeti içime sindirmeğe çalışıyorum.

Bu beşer dakikalık, onar dakikalık uykularla bir günde kaç sabah oluyor!

Yavaş yavaş düşünmeğe başlıyorum. Bir ses, annemin uzak sesi, başımın içinde uğulduyor :

— Benim Allahım var, Allahım!

Sonra, tekrar karanlık, tekrar boşluk.. Terliyorum.

— Biraz su...

Konsolun üstünde, saatin nabzı ne sert atıyor!

Gözlerimi kapıyorum.

— Anneciğim!.. Anneciğim!..

Başımın içinde bu çığlıklarla koşan çocuk, ben'im!.

— Anneciğim!.. Anneciğim!..

Başımın içinde koşan ben, merdivenin çukurumunda kayboluyor!

Gözlerimi korku ile açıyorum. Kalbim küt küt vuruyor.

— Anne?..
— Oğlum..
— Düştüm mü?..

Dudaklarındaki duayı yüzüme üfleyen annem, saçlarımı okşuyor :

— Hayır yavrum.. Rüyada olur bazı!

Tekrar dalıyorum.

***

İyileştim artık. Şimdi, hâtıralarımı biribirine ekliye ekliye tamamlıyorum: Annemin arkasından çığlıklarla koşuşum hâlâ gözlerimin önünde.. Merdivenin üst başından alt başına, kanatsız bir kuş uçuyor. Korkuyla ürperiyorum.. Sonra, uzun, derin bir karanlık.. Ve tatlı, hüzün ve saadet kadar tatlı nekahet günleri...

Annem bana artık yengemden bahsediyor. Şehnazın adını onun dudaklarından dinliyorum :

— Hastalığında gelip kapının aralığından baktılar sana, diyor.

Başımı, göğsüne bastıran avuçları ne sıcak! Orada, bu ana kalbinin sesini dinliyerek dakikalarca kalıyorum.

Demin yağmur yağdı. İlk önce, iri, seyrek tanelerle; sonra, ince, sık bir yağmur.. Pencereyi açtım: Bostanlardan tüten ılık bir toprak kokusu odama doldu. Gözlerimi yaşartan bir iç sızısile, bu toprak kokusunda babamı kokluyor gibi oldum!

Her şey, her şey beni ağlatıyor şimdi. Fakat, bu göz yaşları ne kadar sevince benziyor..

***

Bugün, ilk defa sokağa çıktım. Yirmi yıldır bastığım taşlar, iki haftada ayaklarıma yabancı olmuş!

Hafif bir baş dönmesi içinde, evlere, dükkânlara, yolculara, iyi, dost gözlerle bakarak yürüyorum.. İçimde, şu yabancı ihtiyarın elini öpmek, şu genç kıza kardeş sevgileri söylemek, şu cami avlusundaki güvercinlere yem serpmek, şu sessiz fakire bütün kesemi vermek arzuları var...

Kıraethaneye girerken beni ilk gören A. Şemsettin oldu. Istakayı bilardo masasının üstüne atarak ko Elim, iki avucu içinde, konuşu

— Sana hastalık ne kadar y mış, diyor.. Sıhhatin güzelliği g mânevi güzelliğinle kalmışsın.. H yinde bir mâna var şimdi. Yalnız zün dolu gözlerin değil, bakışlar le: «Ben âşıkım!» diyor.

Ona geçirdiğim buhranı anla rum. Beni âdeta imrenerek din

Akşam, eve bir faytonla d rum..

Kapıyı açan annemin yü bütün uhrevî huzurunu dağıtan telâş var :

— Merak ettim seni Nihat diyor, nerede kaldın yavrum?

Ve yukarı çıkarken, bana eli ki lâmbayı tutarak anlatıyor :

— Filozof Ziya Refik bey mesin mi bugün...

Merdivenin ortasında durak rum :

— Filozof Ziya Refik bey m

— Sorma... Bir utandım, utandım ki.. Öyle erkeklerle k mağa alışmış kadın değilim..

— Peki bizim evi nereden renmiş?..

Annem, elindeki lâmbayı masasının üstüne bırakıyor.

— Yalnız değil canım.. G yengenle beraber!

Bütün canı gözlerinde, yüz derin derin bakıyor.

— İnşallah, haftaya nikâh onun yalısında kıyılacak!

— **Arkası var** —

Seçme, Güzel Şiirler

Köyümden türküler

I

Bilezikli kollara aşılı bakır güğüm,
Başlarında yemeni, ağızda sakızları,
Bele kadar örgülü saçları düğüm düğüm,
Çeşme başında türkü söylüyor köy kızları :

Doldu on dört baharım,
Eveleceksin yarın,
Daha dikilmedi mi
Gelinlik esbapların?

Üç köyün yiğitleri
İşte imtihan yeri :
«Ben olsam, diye, eri.»
Tanrımıza yalvarın..

II

Gergefini işliyor çardağın gölgesinde,
Bu bahçenin, bu evin bu kız, biricik süsü..
Bir hıçkırık hali var, rüzgâr gibi, sesinde
Titriyen dudağından dökülürken türküsü:

Dağa vurmuş gölgesi,
Bulutta ay, Kezbanım..
Sen de omuzlarına
Saçını yay Kezbanım..

Darılmış söğütlere,
Sessiz akıyor dere..
Çoban gitti askere
Günleri say Kezbanım...

Emiroğlu

Gece

Akşamları bahçemde gezen bir peri vardır,
Dalgın dolaşır, korku duyar kendi sesinden.
Mânası semavata bedel gözleri vardır,
Mevsimler uçar, güller açar her nefesinden.

Kemal ÇİVİCİ

Yurdumun dağlarına

Başı bulutlara gömülen dağlar,
Gurbet ilde size bir gönül ağlar
Eteklerinizde dereler çağlar
Alnınızı öper şu zümrüt bağlar..

Bir yanınız yalçın göğe yükselir
Bir yanınız zümrüt ovaya gelir,
Bağrınızı süsler al renkli güller
Korularınızda şakrak bülbüller..

Yurdumun dağları uludur ulu
«Karaer» dağların kuludur kulu,
Sevişin dağlarla kızıl yıldızlar,
Mehtaba dert yanar o içli kızlar..

Mustafa Necati KARAER

Şikâyet

Hayat bir yonga gibi.
Dalar çıkar denizden.
Nihayet çıkmaz olur.
Eser kalmaz bu izden.

Öç almasam kadından.
Çatlarım inadımdan.
Aldandım her adımdan.
Talihim yok bu yüzden.

Ardında koşa koşa.
Tırmandım her yokuşa.
Kekliğim sekti taşa.
Dağa kaçırdım düzden.

Haber vereyim baştan.
Hiç kaçma (çakır taştan)
Usandım bu savaştan
Şikâyetçiyim sizden.

Mehmet ÇAKIR

MİLLİYETÇİ DERGİLER